

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

Віра Мельник

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

**Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів 2 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 «Пеліатрія»**

ЛЬВІВ, 2023

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра українознавства

Віра Мельник

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів 2 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 «Педіатрія»

Обговорено та ухвалено на засіданні
методичної комісії кафедри
українознавства (протокол № 1 від 31
серпня 2023 року)

Затверджено методичною комісією
факультету іноземних студентів (протокол
№ 1 від 31 серпня 2023 року)

ЛЬВІВ - 2023

УДК 811.161.2 (072)

М 11

Мельник В.М.

Визначні постаті української медицини: конспект лекцій з вибіркової дисципліни для студентів 2 курсу галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 228 «Педіатрія» / В. М. Мельник. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023. 26 с.

Навчально-методичне видання містить конспект лекцій з вибіркової навчальної дисципліни «Визначні постаті української медицини», проблемні питання, поради, список рекомендованої літератури, визначення основних понять.

Адресовано студентам 2 курсу медичного факультету ЗВО медичного профілю.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Хома І.Я., кандидат історичних наук, доцент

Божко Н. М., кандидат історичних наук, доцент

Обговорено та ухвалено на засіданні методичної комісії кафедри
українознавства (протокол № 1 від 31 серпня 2023 року)

Затверджено методичною комісією факультету іноземних студентів (протокол №
1 від 31 серпня 2023 року)

© Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького, 2023

© Віра Мельник, 2023

©Кафедра українознавства, 2023

Передмова

Розгортання української історико-медичної науки потребує створення ґрунтовної деміфологізованої історії медицини не лише як частини загальної історії, але й як невід'ємного складника національної культури. Відсутність комплексних аналітичних досліджень з вивчення історичних дисциплін в медичній освіті, потреба у пізнанні маловідомих подій минулого з метою їх практичного застосування в науці та в медичній індустрії, необхідність запровадження курсу історичні дисципліни в медичній освіті у навчальний процес медичних і гуманітарних вишів, намагання повніше розкрити сам зміст та значення і зумовили актуальність порушеної проблеми.

Сучасна медицина здатна вилікувати те, що раніше вважалося неможливим. Більшість відкриттів зроблені за останні 200 років. Українські вчені зробили неабиякий внесок у цю справу. Визначні постаті української медицини – персонологійний аспект історичної науки.

Формування особистості майбутніх медиків важливе на прикладах видатних лікарів, які досягнули неабиякі вершини й прислужилися медичній науці. Це і *Юрій Дрогобич (1450–1494)*, перший нині відомий учений з України, який здобув ступінь доктора медицини. У Болонському університеті пройшов шлях від студента до ректора. Однак повернувся на батьківщину, викладав медицину й астрономію в Ягеллонському університеті, де свого часу розпочав науковий шлях. Служив придворним медиком у двох поспіль польських королів. Увійшов в історію української літератури як перший автор, чиї твори, написані латинською мовою, отримали друковану форму. Це і *Володимир Караваєв (1811–1892)*, видатний хірург і педагог, досконало володів оперативною технікою і працював майже у всіх розділах хірургії. Зробив понад 16 тис. операцій. Особливих успіхів досягнув у хірургічній офтальмології: одним із перших почав оперувати пацієнтів із катарактою (виконував цю операцію за півтори хвилини). Відомий також своєю доброчинністю – він безкоштовно лікував нужденних пацієнтів. Це і *Олександр Богомолець (1881–1946)*, знаний тим, що здійснив ґрунтовні дослідження проблем ендокринології, вегетативної нервової системи, онкології, заклав основи геронтології. В історію науки і медичну практику увійшли розробки О. Богомольця із консервування донорської крові, що використовувалися для переливання при крововтратах поранених на фронті під час Другої світової війни. За безпосередньої участі Олександра Богомольця були створені українські наукові інститути ендокринології, фізіології, онкології, радіології, геронтології. Це і *Платон Шупик (1907–1986)*, видатний організатор медичної галузі. Одним із пріоритетних напрямів його діяльності на посту міністра було вдосконалення системи вищої медичної освіти. За безпосередньої участі П. Шупика відкрито чотири медичних інститути: в Луганську, Запоріжжі, Тернополі, Полтаві; створено низку науково-дослідних інститутів медичного профілю: загальної і невідкладної хірургії, ендокринології, урології та ін. Платон Шупик зробив вагомий внесок у розвиток матеріальної, навчальної та наукової бази Академії, якій 1998 р. було присвоєно його ім'я. Це і *Микола Амосов (1913–2003)*, який розробив нові методи операцій на легенях, хірургічного лікування вад серця. Вперше в світі створив і впровадив у практику протези серцевих клапанів з антитромботичною системою. Автор оригінальних апаратів штучного кровообігу. Основоположник української школи біомедичної та психологічної кібернетики. Йому належить величезна кількість наукових праць, серед яких – 19 монографій, присвячених біокібернетиці, торакальній хірургії тощо. Це і *Олександр Шалімов (1918–2006)*, всесвітньвідомий фахівець у сфері

хірургічної гастроентерології, торакальної і судинної хірургії. Першим розробив і впровадив в Україні резекцію стравоходу з одночасною пластикою, органозберігаючі операції на шлунку при виразковій хворобі, резекцію печінки, реконструкційні і пластичні операції жовчовивідних шляхів, операції на підшлунковій залозі, операції на судинах і мікрохірургічні операції. Під керівництвом Олександра Шалімова проведено першу в Україні трансплантацію серця. Автор понад 30 книг з хірургії та ін.

Творцем і суб'єктом всіх досягнень і процесів культури є людина. *Історія української медицини* – це, найперше, *історія життя людей*. Без «людського чинника» історія культури ризикує перетворитися в схему, неминуче пов'язану зі спрощенням і навіть фальсифікацією, в якій зникає душа і дух української культури. Саме тому таке велике значення в історичній культурології надається антропології в її філософському, соціальному, історичному, психологічному аспектах. Важливою категорією є *поняття української ментальності*, бо воно виявляє особливості світосприйняття людей різних епох. *Українська ментальність* - це те підгрунття, яке розкриває і допомагає зрозуміти тексти національної культури, семантику і символіку норм, знаків, пам'ятників. І саме антропологічний підхід є методологічним принципом і підставою *історичної персонології*.

Навчально-методичне видання містить конспект лекцій з вибіркової навчальної дисципліни «Визначні постаті української медицини», проблемні питання, поради, список рекомендованої літератури, визначення основних понять, й адресований студентам ЗВО медичного профілю.

Тематичний план лекцій з курсу «Визначні постаті української медицини»

№	Тема	Кількість годин
1.	Особливості ведення лікарської практики в Україні від найдавніших часів до сьогодення.	2
2.	Українські лікарі у світовій медицині.	2
3.	Українські лікарі та лікарські осередки під владою Австро-Угорщини у к. 18 – 19 ст.	2
4.	Українські лікарі та лікарські осередки під владою Російської імперії у к. 18 – 19 ст.	2
5.	Організація військової медико-санітарної служби УСС, УГА, Армії УНР, УПА.	2
6.	Медична служба Майдану. Надання лікарської допомоги на фронті російсько-української війни XXI ст.	2
	Разом	12

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 1
Особливості ведення лікарської практики в Україні від найдавніших часів до сьогодення. (2 год.)

План

1. Загальна інформація про лікарську практику
2. Давньоруський період
3. Лікарська практика в період Польської та Австрійської доміанти
4. Система державної медицини в СРСР
5. Реформи в системі охорони здоров'я в період Незалежності

Рекомендована література
Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр.. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль:Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

В історії кожної країни були визначні події, які позначилися на характері соціально-економічних відносин, на розвитку культури і науки, в тому числі й медицини. Історія медицини використовує ті самі джерела, що й загальна історія, приділяючи, звичайно, особливу увагу всьому, що стосується справи охорони здоров'я. У вивченні стародавніх епох допомагають археологічні розкопки. Виявлені під час розкопок стародавніх поховань патологічні зміни на скелетах дають уявлення про характер захворювань у ті часи. З малюнків на побутовому посуді, з різного знаряддя, знайденого під час розкопок, можна скласти уявлення про можливі лікувальні заходи, які застосовували в ті часи. В народних епічних творах, таких, як «Іліада», «Одіссея» у стародавніх греків, у російських билинах та українських думах, а також у засобах народної медицини знаходимо багатий матеріал, який свідчить про уявлення наших предків щодо причин захворювань, лікування, ставлення народу до лікарів. Найбільше для історії медицини дає, зрозуміло, вивчення писемних творів з медицини стародавніх і пізніших часів. Цінні для історії медицини відомості про засоби лікування, правове становище медичних працівників знаходимо у

відповідних законах різних країн, літописах, архівах, судових актах, художній та мемуарній літературі і творах мистецтва. Чому лікареві потрібно знати світову і вітчизняну історію медицини? Історія медицини допомагає правильно зрозуміти сучасний стан медицини і передбачати перспективи її розвитку. Вивчення минулого медицини дає правильне уявлення про те, як виникли й накопичувалися навички розпізнавання захворювань, уміння лікувати їх і запобігати їм, як поступово почали правильно розуміти функції організму та зміни їх під час захворювань. Минуле медицини дає змогу простежити в історичній послідовності, як змінювалися зміст медичних знань, спрямованість медичної діяльності, становище медичних працівників у суспільстві залежно від соціального ладу, рівня продуктивних сил, від розвитку наук, зміни світогляду. Історія медицини на багатовіковому досвіді показує, зокрема, всю помилковість численних намагань знайти універсальний засіб лікування – панацею.

Лікарська практика в Україні від найдавніших часів до сьогодні відображає три основних етапи: давньоруський період, період Польської та Австрійської домінанти, а також сучасну історію, що включає в себе часи СРСР та незалежну Україну.

Давньоруський період (V-XV століття): Традиційні методи лікування: Лікувальні практики українців ґрунтувалися на традиційних знаннях і засобах, таких як трави, купання, масаж. Лікарі, які зазвичай були священнослужителями, використовували магічні обряди та заклинання. Роль лікарів у суспільстві: Лікарі відігравали важливу роль в суспільстві як священні особи, які несли відповідальність за здоров'я і благополуччя громади. Медична освіта: Медична освіта в цей період була передавана усно від покоління до покоління, і основними центрами знань були монастирі та церкви.

Період Польської та Австрійської домінанти (XVI-XVIII століття): Іноземний вплив: У цей період на території України відбувався іноземний вплив, особливо під час польської та австрійської домінанти, що призвело до впровадження західноєвропейських методів лікування. Медичні школи: З'явилися перші медичні школи та університети, де лікарі отримували систематизовану освіту. Проблеми та виклики: Лікарська практика стикалася з великими викликами через війни, епідемії та соціальні труднощі.

Радянський період (1917-1991): Державна медицина: В Україні була впроваджена система державної медицини за радянських часів, що призвело до стандартизації лікування та обов'язкової медичної освіти. Масове лікування: Здоров'я населення було контрольоване державою, і велика увага приділялася масовим профілактичним заходам та вакцинації. Виникали проблеми через брак ресурсів та іноді політичний тиск на лікарів.

Період Незалежної України (1991-сьогодення): Реформи в охороні здоров'я: Після отримання незалежності розпочалися реформи в системі охорони здоров'я з метою покращення якості медичної допомоги та робочих умов лікарів. Інтеграція зі світовими стандартами: Україна прагне інтегрувати свою медичну систему зі світовими стандартами та розвивати міжнародні партнерства в галузі медицини. Виклики та перспективи: Лікарська практика в Україні сьогодні стикається з рядом викликів, таких як корупція, недостатнє фінансування та масштабні епідемії. Проте, відбуваються активні зусилля для подолання цих проблем та покращення системи охорони здоров'я.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Українські лікарі у світовій медицині. (2 год.)

План

1. Історичний контекст української медицини
2. Етапи еміграції та інтеграції українських лікарів у світовий медичний простір
3. Внесок українських лікарів у розвиток медичної науки
4. Визначні постаті українських лікарів у світовій медицині
5. Сучасний стан української медичної діаспори
6. Перспективи розвитку та співпраці українських лікарів у світовій медицині

Рекомендована література

Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль: Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства ЛНМУ, університетська Інтернет платформа misa.

Широко відома роль грецьких, арабських, китайських, англійських, німецьких, французьких та інших лікарів у розвитку світової медичної науки та практики. Водночас у світовій літературі недостатньо висвітлена роль лікарів слов'янських народів. Найчастіше згадуються поодинокі імена, як-от Й. Пуркінє (чех), О. Мінковські (поляк), І.П. Павлов, В.М. Бехтерев (росіяни), В. Бец (представлявся як росіянин). Проте майже не згадуються українські лікарі, що зумовлене багатолітнім перебуванням України в колоніальній залежності, відсутністю державності. Проголошення незалежності України 1991 р. дало поштовх для перегляду стану національної культури і науки, повернення імен, заборонених тоталітарним комуністичним режимом, утвердження об'єктивної історії України

Українські лікарі відзначаються своїм великим внеском у світову медицину як науковці, практикуючі лікарі та гуманітарні медичні працівники. Вони долали труднощі еміграції, знаходячи своє місце у високо конкурентному середовищі міжнародного медичного співтовариства.

Багато українських лікарів приділяють час науковій діяльності та дослідженням. Вони публікують свої відкриття в медичних журналах і беруть участь у наукових конференціях, сприяючи розвитку світової медичної науки.

Лікарі з України часто обирають роботу у провідних світових лікарнях і клініках, де вони можуть застосовувати свої вміння та знання в найбільш високотехнологічному середовищі.

Українські лікарі активно беруть участь у гуманітарних місіях, надаючи медичну допомогу в районах криз та конфліктів. Вони виконують важливу роботу в рядах лікарів без кордонів та інших гуманітарних організацій.

Українські лікарі активно співпрацюють з колегами з інших країн у проведенні клінічних досліджень, обміні знаннями та досвідом, що сприяє підвищенню рівня медичної практики та стандартів у всьому світі.

Багато українських лікарів стають експертами в окремих галузях медицини. Їхні спеціалізації охоплюють широкий спектр: від онкології до кардіології, від нейрохірургії до генетики. Вони приносять інновації та передові методи лікування у світову медичну практику.

Багато лікарів, які працюють за кордоном, надають підтримку у вигляді медичних консультацій, навчання та обміну досвідом з колегами в Україні. Це сприяє підняттю рівня медичної допомоги вдома.

Внесок українських лікарів у світову медицину підтверджується не лише їхніми досягненнями в окремих галузях, а й готовністю допомагати в умовах глобальних викликів та криз. Їхні професійні досягнення сприяють підвищенню престижу української медицини та зміцненню міжнародного сприйняття медичного співтовариства з України.

Уже в середньовіччі українські лікарі були відомими в Європі. Серед них Юрій Дрогобич (Котермак) (1450–1494) — уродженець Львівщини, доктор філософії і медицини (1482), професор астрономії та медицини і ректор Болонського університету (1481–1482), опісля — професор анатомії Краківського університету. Він професор Ісполітанської академії у Братиславі, лікар при дворі герцога в Феррарі (Італія), автор астрологічної праці «*Iudicium pronosticon Anni MCCCCLXXXIII currentis...*». У XVIII ст. у європейській медицині була відомою низка імен українських лікарів. У той час відомим борцем з епідеміями чуми був Данило Самійлович Самойлович (1744–1805). Народився він на Чернігівщині в сім'ї священика, закінчив Києво-Могилянську академію, Одним з перших заявив про можливість бацилоносійства у людей, усе своє життя присвятив самовідданій боротьбі з чумою, розробив систему профілактичних та карантинних заходів. Очоловав боротьбу з епідеміями чуми в Україні. Висловив думку про проведення щеплень медичному персоналу за типом варіоляції, багато способів перевіряв на собі. Був визнаним авторитетом у Європі, праці Самойловича видали у Франції; його обрано членом 12 академій європейських країн. Вчений-енциклопедист Нестор Максимович Максимович-Амбодик (1744–1812) народився на Полтавщині в сім'ї священика. Закінчив Києво-Могилянську академію, Страсбурзький університет (1775). Опублікував фундаментальний посібник з акушерства і гінекології (1784–1786). Впровадив в акушерську практику низку хірургічних інструментів, акушерські щипці, катетер, запропонував конструкцію пологового та гінекологічного крісел. Вперше запропонував метод масажу

матки на кулаці. Вивчав цілющі властивості рослин та видав тритомну працю «Лікарське речовинослов'я, або Опис цілющих рослин» (1783–1788), що стала енциклопедією медичних знань XVIII ст. Уклав великі анатомо-фізіологічний (1783) та медико-патологіко-хірургічний (1785) словники, в яких навів терміни латинською, французькою та російською мовами, багато з яких створив сам. Олександр Михайлович Шумлянський (1748–1795) народився на Полтавщині в козацькій сім'ї. Навчався в Києво-Могилянській академії, у Шпитальній школі в Петербурзі, в Страсбурзькому університеті, де захистив дисертацію «Про будову нирок» (1782). У ній вперше у світі найдосконаліше дослідив та описав особливості мікроскопічної будови нирок: звивисті каналці, судинний клубочок і капсулу навколо нього, яку пізніше описав англієць В. Боумен (капсула Шумлянського — Боумена). Пізніше О.М. Шумлянський — професор патології та терапії Московського медико-хірургічного училища та акушерської школи. У XIX–XX ст. все більше лікарів з України ставали відомими у світовій медицині, насамперед у галузі бактеріології та епідеміології, що в той час бурливо розвивалася. Перше місце тут займає Ілля Ілліч Мечников (1845–1916), лауреат Нобелівської премії. Він народився на Харківщині, навчався в Харкові в гімназії та університеті. У 25 років став професором зоології та порівняльної анатомії Одеського університету, заснував Одеську бактеріологічну станцію, був членом української громади в Одесі. Не маючи належних умов праці в Російській імперії, у 1887 р. переїхав на запрошення Л. Пастера до Парижа, став керівником лабораторії та заступником директора інституту Пастера (1905–1916). Відкрив явище фагоцитозу (1882), розробив фагоцитарну теорію імунітету (1883) та заклав основи імунології. Опрацював теорію порівняльної патології запалення (1892), вніс вагомий внесок у вирішення проблем геронтології та геріатрії. Удостоєний Нобелівської премії разом з П. Ерліхом (1908) за працю «Імунітет при заразних хворобах». Учень Мечникова Володимир Ааронович Хавкін (1860–1930) — відомий в Європі та Азії мікробіолог і епідеміолог. Народився в Одесі в єврейській сім'ї, закінчив Одеський університет. Працював на Одеській Пастерівській станції та в Пастерівському інституті. Створив і випробував на собі першу в світі убиту протихолерну вакцину (1892). Був відправлений урядом Великої Британії до Індії для боротьби з епідемією холери.

Звичайно, назвати імена усіх лікарів, які зробили вагомий внесок у розвиток світової медицини, це завдання спеціальних монографій і подальших досліджень, предмет тривалих копітких пошуків. Окремого аналізу потребують також матеріали про роботи на світовому рівні наших сучасних науковців, розробки за роки незалежності нашої держави. Проте, як видно з наведеного короткого огляду, є немало лікарів, які протягом століть народилися або працювали в Україні, в багатьох випадках спеціалізувалися і вдосконалювалися в європейських і американських лабораторіях і клініках, співпрацювали з найкращими європейськими вченими і зробили відкриття та винаходи, що увійшли в скарбницю світової медицини. Деякі з цих відкриттів високо оцінені світовою лікарською громадськістю, а імена їх авторів увійшли в історію медицини, проте асоціювалися з російською, австрійською, польською або радянською медициною, їх українське походження чи місце праці замовчувалося або не бралось до уваги. Немало відкриттів і винаходів українських лікарів не були широко відомі в Європі із-за недостатніх наукових контактів, особливо під час «залізної завіси» за панування тоталітарного режиму. Як наслідок — досягнення лікарів України не завжди достатньо

відображені в європейській та американській загально-медичній та медико-історичній літературі.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 3
Українські лікарі та лікарські осередки під владою Австро-Угорщини у к. 18 – 19 ст. (2 год.)

План

1. Медична система в умовах Австро-Угорської імперії
2. Українські лікарі під владою Австро-Угорщини
3. Лікарські осередки на території України
4. Вплив соціокультурного контексту на медичну практику
5. Система медичної освіти в умовах Австро-Угорщини

Рекомендована література

Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль:Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» 3. Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я. Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова. *Дзеркало тижня*. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства ЛНМУ, університетська Інтернет платформа misa.

У другій половині XVIII ст., за свідченням багатьох дослідників, медичне обслуговування населення західноукраїнських територій було незадовільним. За часів Австро-Угорщини (1771–1918) ні в Галичині, ні в Закарпатті не було збудовано жодної лікарні у селі. Лікарні будували лише в повітових містах, і то не в усіх: з 46 повітових міст лікарні були тільки в 27. Стаціонарна медична допомога була платна, недоступна для більшості селян, і тому значна кількість ліжок у лікарнях не використовувалась. Отож, державної санітарної служби і закладів медичної освіти практично не існувало. За свідченням дослідників історії медицини, австрійська реформа охорони здоров'я (1770) торкнулася і західноукраїнських регіонів. Імператриця Австрії Марія Терезія з метою

поліпшення медичної опіки над населенням, розвитку медичної освіти і науки у королівстві Галичина та Лодомирія декретом від 22 грудня 1772 р. призначила доктора медицини Андрея Крупинського крайовим протомедиком Галичини. Йому було доручено створити на західноукраїнських землях систему медичної служби і медичної освіти. Урочисте відкриття Львівського акушерського колегіуму відбулося 1 жовтня 1773 р. Цей день ознаменував зародження середньої медичної освіти на західноукраїнських землях. Навчання в колегіумі було безкоштовним. Більше того, слухачі перебували на повному утриманні землевласників, які скерували їх на навчання. З губернаторського фонду вони одержували по одному гульдену на тиждень. Слухачами колегіуму могли стати фізично здорові, морально стійкі особи обох статей віком від 21 до 30 років. Звичайно, підбирали інтелектуально розвинених, які відзначалися милосердям та любов'ю до акушерської справи. За статутом, навчання в колегіумі тривало від 1-го до 3-х років. При колегіумі діяли курси прискореної підготовки акушерок. Це сприяло значному поліпшенню акушерської допомоги в королівстві. При такій системі освіти відчувалась гостра нестача середнього медичного персоналу. Незважаючи на це, багато з них не мало роботи або займалось приватною практикою. На цей час дрібні лікувальні установи взагалі працювали без середнього медичного персоналу, а у великих – на одного лікаря припадав лише один середній медичний працівник. У зв'язку з цим їхні умови праці були вкрай важкими, а платня мізерною. В клініках єдиного в Західній Україні медичного факультету Львівського університету медичними сестрами працювали переважно монашки, які недостатньо володіли навіть найелементарнішими навичками догляду за хворими. Важливою у розвитку медичної освіти на західноукраїнських землях була організація Львівської медико-хірургічної школи в 1784 р., де готували акушерок, аптекарів, хірургів. Термін навчання становив два роки, з 1833 р. термін навчання був трирічним, у 1874–1875 н. р. школу було закрито. В 1875 р. у Львові було організовано імператорську школу для підготовки акушерок. Із терміном навчання від 2-х до 7 місяців було створено в 1895 р. школу для медичних сестер на базі лікарні. Термін навчання в акушерських школах становив від трьох і п'яти місяців на Закарпатті, до 8 міс. на Буковині, протягом яких учнів навчали практичних навичок.

У кінці 18-го та протягом 19-го століття Україна була частиною Австро-Угорської імперії, що суттєво вплинуло на розвиток медичної сфери в регіоні. В цей період українські лікарі висвітлювалися як важливі фігури, які допомагали формувати медичну практику та впливали на громадське здоров'я.

Під владою Австро-Угорщини були внесені зміни у медичну систему, включаючи створення лікарських корпорацій та регулювання медичної практики. Українські лікарі активно взаємодіяли з цією системою, сприяючи професійному розвитку.

Українські лікарі отримували медичну освіту в медичних школах та університетах Австро-Угорщини. Вони ставали частою лікарською елітою та працювали в різних медичних установах.

Медичні установи, лікарські братства та інші лікарські осередки ставали важливими центрами для обміну знаннями та досвідом. Українські лікарі активно взаємодіяли з такими центрами, сприяючи розвитку медичної науки та практики.

У цей період набуло поширення поняття гігієни та публічного здоров'я. Українські лікарі активно взаємодіяли з інноваційними ідеями та практиками, спрямованими на покращення санітарних умов і запобігання епідеміям.

Лікарі стали важливою частиною громади, вони брали участь у громадських та культурних ініціативах, а також у діяльності лікарських товариств та асоціацій.

Українські лікарі в Австро-Угорщині сприяли розвитку міжнаціонального обміну медичними знаннями та культурними особливостями.

Медична діяльність українських лікарів в цей період також сприяла національному відродженню, адже вони виступали за підтримку української мови, культури та національного самоусвідомлення.

Лікарі стикалися з різними викликами, такими як боротьба з епідеміями, недостатнє фінансування та відсутність сучасних медичних технологій.

Усі ці фактори разом визначали роль українських лікарів у великій імперії, вносячи свій внесок у розвиток медичної науки та практики, а також українського національного відродження в контексті Австро-Угорської імперії.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Українські лікарі та лікарські осередки під владою Російської імперії у к. 18 – 19 ст. (2 год.)

1. Організація медичної системи у Російській імперії
2. Лікарі під владою Російської імперії
3. Роль лікарів у громадському житті та національному руху
4. Освітні заклади для медичної підготовки
5. Участь українських лікарів у наукових дослідженнях
6. Взаємини з імперським урядом та соціальний статус лікарів
7. Українські лікарі та національний рух

Рекомендована література ***Основна***

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль:Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства ЛНМУ, університетська Інтернет платформа *misa*.

У 18-19 століттях Україна перебувала під владою Російської імперії, що суттєво вплинуло на медичну сферу та роль українських лікарів. Під владою Російської імперії були впроваджені реформи у сфері охорони здоров'я. З'явилися лікарські установи, шпиталі, аптеки. Медична система була в основному централізованою і підкорялася владі. Лікарі працювали у різних лікарських установах, таких як лікарні, шпиталі, клініки, де вони надавали медичну допомогу населенню. Українські лікарі також можливо працювали урядовими лікарями та служителями громадського здоров'я. Українські лікарі об'єднувалися в лікарські братства та спілки. Ці організації сприяли обміну досвідом, розвитку професійної практики та створенню умов для підвищення кваліфікації медичних працівників. З'явилися медичні університети та школи, де готували фахівців у галузі медицини. Українські лікарі отримували освіту в цих установах, сприяючи розвитку медичної науки та практики. Українські лікарі взаємодіяли з громадою, надаючи медичну допомогу та участь у громадських ініціативах. Вони брали активну участь у вирішенні проблем громадського здоров'я та соціальних питань. Важливою частиною лікарської практики було покращення гігієни та боротьба з епідеміями, особливо в умовах розширення міст та інтенсивної індустріалізації. Українські лікарі відігравали важливу роль у збереженні та розвитку української культури та мови, борючись за їхнє визнання та збереження. Лікарі приймали участь у важливих історичних подіях, таких як повстання та рухи за незалежність, де вони виступали не лише в ролі лікарів, але і активних учасників громадського життя. У цій епохі українські лікарі гравці значущу роль у формуванні медичної інфраструктури та вирішенні проблем громадського здоров'я, а також активно сприяли розвитку національної ідентичності. Їхні досягнення і внесок залишають слід у історії медицини та національного руху в Україні.

Таким чином, силами патріотичних кіл українського шляхетства та міського населення, яке користувалося самоврядуванням за магдебурзьким правом, за принципами Відродження розвивалася національна освіта та культура, благоустрій населених пунктів і медицина. З асиміляцією вищих верств народу національне відродження знайшло підтримку і захист у новій силі, що народилася у степовому прикордонні, – українському козацтві. Братські та парафіяльні школи густою мережею вкрили територію України і поширювали освіту серед мас. Визначними центрами науки і вищої освіти не тільки для України, а й багатьох країн Східної Європи стали Острозька, Замойська і – особливо – Києво-Могилянська академії, потім Чернігівський, Переяславський і Харківський колегіуми. Незважаючи на постійні війни та Руїну, підступи зовнішніх і внутрішніх ворогів, розвиткові української культури сприяла автономна козацька держава: від Богдана Хмельницького й Івана Виговського до Івана Мазепи і Кирила Розумовського.

Зовсім інша ситуація склалась у Московській державі XIV–XVI ст., яка внаслідок царської політики і середньовічних канонів російської православної церкви опинилася в ізоляції від європейських впливів, які вважалися не тільки ворожими, а й гріховними. Самодержавство вбило всяку ініціативу не тільки народних мас, а й вищих верств суспільства. Будь-який її прояв вважався підозрілим і тому неприйнятним. Вражає низький рівень освіти, поширення неписьменності не тільки серед народу, а й дворянства. Навіть у 1-й половині XVII ст. письменними серед поміщиків були тільки 65% осіб, серед купців – 96%, серед міщан – близько 40%, серед селян – 15%, серед стрільців, пушкарів, козаків – 1%.

При цьому рівень письменності серед останньої групи “служилих” людей, облік яких мав бути найточнішим, був найнижчим і, мабуть, найближчим до істини. Навіть високі посади воєвод обіймало багато неписьмених.

Торговельні зв'язки, війни із західними сусідами, події “смутного” часу сприяли поширенню і поглибленню відносин з Європою. Порівняння європейської культури з власною свідчило про відставання Московщини, переконувало передових представників суспільства і навіть державну владу у необхідності освіти для удосконалення державного управління, сучасної реорганізації війська, розвитку народного господарства. Але тільки прихід до влади Петра I, який, за словами відомого мислителя, намагався азіатськими заходами запровадити в країні європейські порядки, зрушив цю проблему з місця.

Намагаючись розвивати народну освіту на початку XVII ст., московська влада була змушена звернутися до праць учених з України та Білорусі (Є.Славинецького, С.Полоцького, М.Смотрицького), хоча страшенно боялася впливу католицької релігії і української мови. У відкритих у Москві школах використовувалися підручники, написані й надруковані в Україні та Білорусі, або букварі та інші книги, складені за їхніми зразками. При цьому широко використовувався досвід українських та білоруських братських шкіл, особливо Луцької.

Іноземці не могли стати ідеологами реформ, розпочатих Петром I в усіх галузях державного управління і народного господарства. Тому, незважаючи на його ненависть до всього “малоросійського”, він був змушений запросити на допомогу “малоросійських духовних осіб”. Оскільки Петро I вбачав у вихованцях Києво-Могилянської академії, багато з яких до того ж навчалися в європейських університетах, по-європейськи освічених людей, у 1700 р. він видав указ про їх запрошення до Москви. Ще раніше С.Яворського поставлено митрополитом Рязанським, а після смерті патріарха Адріана в 1700 р. – призначено місцеблюстителем патріаршого престолу, першим головою Синоду. У 1702 р. митрополитом Ростовським став українець Д.Туптало, митрополитом Тобольським і Сибірським – Ф.Лещинський, Курським і Білгородським – Ю.Базилевич, Смоленським – С.Крайський. Ректором Московської академії був Ф.Лопатинський, її префектом – Г.Вишневський.

Як свідчать документи, вихованці Києво-Могилянської академії стали засновниками та викладачами семінарій та шкіл у Ростові Великому, Тобольську, Архангельську, Іркутську, Твері, Білгороді, Вологді, Коломні, Рязані, Пскові, Севську, Костромі, Володимирі-на-Клязьмі, Воронежі, В'ятці, Казані, Новгороді, Тамбові та інших містах Росії. Українські діячі передали свої багаті бібліотеки багатьом новоствореним навчальним закладам.

Роль українців у становленні та розвитку медичної освіти, медичної науки та медичної справи у Російській імперії XVIII – початку XIX ст.

Подібна ситуація виникла в церковній галузі та загальній освіті Російської імперії, а ще більше проявилась у медичній освіті і науці, у системі медичної допомоги. У Російській імперії, де через історичні причини суспільство було пасивним, а громадянська ініціатива – практично відсутньою, проблемами медицини займалася державна влада. Наприкінці XVI ст., коли для обслуговування царського двору створили царську аптеку, в системі тодішніх урядових органів виник Аптекарьський приказ. Спочатку він був суто палацовим відомством, потім поступово розширив свою компетенцію на придворних, а згодом і на військо.

При директорів Медичної колегії працювало сім кваліфікованих і досвідчених медиків – секретар колегії, три старших і три молодших члени. При В.Васильєві з трьох старших членів тільки два українці – професор хірургії

Я.Саполович (1760–1836) і професор анатомії та фізіології Н.Карпинський (1745–1810), з трьох молодших членів українцем був Й.Каменецький (1754–1823), а секретарем – професор патології Г.Базилевич (1759–1802). При І.Фітінгофе з семи членів колегії залишився лише згадуваний Х.Тихорський (1733–1814). Усі інші – іноземці [17, 138]. Цей факт яскраво ілюструє суперництво між вітчизняними та іноземними фахівцями в галузі медицини.

З іншого боку, такий склад вищого органу управління медичною справою в Російській імперії XVIII ст. свідчить про те, що українські лікарі були найбільш освіченими і кваліфікованими серед вітчизняних лікарів, ніколи не обмежувались своїм фахом у галузі клінічної і теоретичної, а часто займалися й громадською медициною, організацією медичної освіти та охорони здоров'я населення.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Організація військової медико-санітарної служби УСС, УГА, Армії УНР, УПА. (2 год.)

1. Медико-санітарна служба в УССР (часи Червоної Армії)
2. Медико-санітарна служба в УГА та Армії УНР
3. Медико-санітарна служба в УПА
4. Здобутки та внесок медико-санітарної служби в активності УПА

Рекомендована література

Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль:Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства ЛНМУ, університетська Інтернет платформа [misa](http://misa.lnu.edu.ua).

Організація військової медико-санітарної служби в різні періоди та умови військових конфліктів в Україні була важливою складовою фронтової служби.

Медико-санітарна служба в УССР була частиною Червоної Армії. Високий ступінь централізації та підпорядкованість головному військовому відомству. Великий акцент на військовій медичній освіті та тренуванні. Медичні бригади із спеціалізованими фахівцями (хірурги, терапевти, педіатри тощо). Розгортання шпиталів та медичних пунктів на фронті та зоні відділення. Українська Галицька Армія (УГА) та Армія Української Народної Республіки (УНР) Особливості самостійності та організаційної структури в умовах визвольних змагань. Регіональні відмінності в організації медико-санітарної служби. УГА та Армія УНР більше спрямовувались на місцеве самоуправління в медичній галузі. Підтримка громадського здоров'я в умовах визвольного руху. Українська Повстанська Армія (УПА) Особливості медичної служби в герильній війні та гірських районах. Великий акцент на мобільності та адаптації медичних підрозділів. Виклики в організації медицини через обмежені ресурси та умови герильної війни. Медико-санітарна служба виконувала не лише функції допомоги пораненим, а й гуманітарні завдання щодо населення. Розвиток медичної освіти та науки в армії. Співпраця з цивільними медичними установами та взаємодія у вирішенні глобальних проблем громадського здоров'я. Організація військової медико-санітарної служби в різні періоди військової історії України відображає складні виклики, з якими стикалися медичні працівники у війнах і конфліктах різного характеру.

У кожному стрілецькому курені була санітарна станиця, яку січові стрільці називали “перша поміч” (Hilfsplatz). До складу цієї структури входили 1 лікар, 2 медики (середні медичні працівники) та 8 людей (санітарів). Крім цього особового складу, “перша поміч” мала підручну аптеку, лікарське обладнання та перев'язувальний матеріал. Із транспортних засобів до послуг санітарної станиці виділялася кінська підвода, що використовувалась для перевезення медичного обладнання, а при необхідності – хворих та поранених січовиків.

“Перша поміч” розташовувалася у землянках, рідше – в хатах. Медичну допомогу надавав лікар або старший медик (фельдшер). Тут проводилися лікарські огляди та перев'язки поранених. У разі потреби, крім “першої помочі”, була ще “полкова поміч” із притулком для хворих. Поранених та тяжкохворих з “першої помочі” направляли до польових або запасних госпіталів у тилу. У кожній сотні для медичного забезпечення була санітарна стежа, що складалася із 4 стрільців-санітарів та 1 підстаршини-провідника. У розпорядженні цього персоналу знаходилися дві пари санітарних нош, перев'язувальний матеріал та санітарне обладнання.

Така організаційна структура медичної служби легіону залишалася до 22.08.1915 року. Після реорганізації легіону в полк один з лікарів куреня виконував обов'язки полкового санітарного шефа (начальника медичної служби полку). Цю посаду до 1916 р. обіймав лікар А. Беляй. У подальшому лікарями бойової формації легіону були: в 1917 р. – четар Кость Воевідка, після нього – четар Володимир Шуровський (пізніше він став санітарним шефом бригади УСС). Під час перебування легіону у Львові було організовано притулок для хворих у школі ім. Т. Шевченка (вул. Мохнацького, 12).

У бойових частинах під час їх пересування на Закарпаття медична допомога надавалася у вигляді само- та взаємодопомоги. Щоправда, на той літній час тяжких захворювань серед молоді не було. Це деякою мірою полегшило роботу медичної служби. За безпосередньою участю медиків у легіоні була створена запасна сотня, в якій, крім господарчого, було два медичні відділи: “відділ хворих” та “відділ тих стрільців, що могли нести легку

службу”. Останнім відділом, який фактично був місцем зосередження легкохворих та легкопоранених, керував підхорунжий М. Яцинович.

Починаючи з кінця 1915 р. медична служба легіону УСС із хворих і поранених починає виділяти тих військових, які “залишилися від старої війни”, тобто знаходились у легіоні з моменту його формування. З цього контингенту було сформовано окрему структурну одиницю, що складалася із трьох відділів: першого – “одужуючих”, другого – “непридатних до військової служби” і третього – куди направляли “здорових”. У подальшому “здорові” стрільці переходили до похідної сотні, а потім вступали у свої підрозділи. Кваліфікована і спеціалізована медична допомога січовим стрільцям надавалася в австрійських госпіталях. Для збору одужуючих стрільців, що надходили з них, створювались збірні станиці (найбільші з них були у Львові та Відні). Ці структури мали право надавати відпустки ще не зовсім здоровим стрільцям.

При Львівській збірній станиці у серпні 1915 р. було створено притулок для хворих стрільців і тих, що одужували. Він знаходився у дяківській бурсі по вулиці П. Спраги, 2, а потім у кам'яному будинку Стики на вулиці А. Міцкевича, 111. Завідував цим притулком В. Шуровський, обов'язки головного лікаря виконував доктор В. Овчарський (на той час він був і директором “народної лічниці”). Адміністрацію очолювали Ірина Домбчевська та Олена Косевичева. Цікаво, що певний час у цьому притулку лікувалися Іван Франко та Олекса Новаківський.

Вилікуваних стрільців, яких за рішенням лікарської ради було визнано непридатними до фронтової служби, залишали в сотні, що виконувала роль допоміжного господарського підрозділу.

Медичний притулок (перший захист) для січових стрільців було засновано в Городній та Замковій Полянні на Закарпатті. Обов'язки лікаря виконував молодший медик Володимир Скоморовський. Але у випадках тяжких захворювань і поранень до притулку приїздили лікарі Мирон Вахняний і Олекса Тавсіч, котрі були в складі медичної служби при австрійському війську.

Таким чином, медична служба легіону УСС відчувала гостру потребу в лікарях. До речі, в перших сотнях, що пішли на фронт, не було ні лікарів, ні належного санітарного обладнання, а у стрільців – і перев'язувального матеріалу, тому медичну допомогу пораненим надавали найпримітивнішими способами. На заклик Української Національної Ради до лав УСС записувалися представники української молоді. Серед них були і студенти-медики: Богдан Герасимів, Роман Гаванський, Омелян Волосянський, Юліан Курдюк, Богдан Гнатевич, Володимир Свідерський та ін.

Багато зусиль, професійної обізнаності та терпіння вимагало придбання для хворих і поранених білизни, ліків, маніпуляційного інструментарію, перев'язувального матеріалу. Не менш важливим завданням для медичної служби був і вишкіл своїх підрозділів. Слід відмітити, що доктор В. Білзор добився певних успіхів у налагодженні вмілого та своєчасного надання медичної допомоги тим, хто цього потребував. Так, від'їжджаючи у березні 1915 р. до Відня для завершення навчання, він передав доктору К. Воевідці добре налагоджену медичну службу в коші. На початку 1917 р. В. Білзор знову прийняв медичну службу в коші – на фронт пішли К. Воевідка, медики Ворона і Л. Перфецький. У липні 1917 р. в бою під Конюхами К. Воевідка потрапив до полону, а медик Ворона загинув на полі бою.

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Медична служба Майдану. Надання лікарської допомоги на фронті російсько-української війни ХХІ ст. (2 год.).

План

1. Медична служба на Майдані
2. Формування медичної інфраструктури на фронті російсько-української війни
3. Лікарська допомога на фронті
4. Героїчні вчинки та втрати медичного персоналу
5. Співпраця з міжнародними медичними організаціями
6. Медична етика та виклики
7. Вплив війни на медичну систему та підготовку лікарів

Рекомендована література

Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль: Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства АНМУ, університетська Інтернет платформа misa.

Медична служба Майдану та надання лікарської допомоги на фронті російсько-української війни в ХХІ столітті були важливими компонентами відстоювання українською нацією своєї незалежності та демократичних цінностей.

Організація лікарської допомоги під час Євромайдану в 2013-2014 роках.

Роль лікарів та медичного персоналу в умовах розгону протестів. Активна участь лікарів у волонтерському русі та медичних пунктах на Майдані. Надання допомоги пораненим та постраждалим учасникам протестів. Медичні бригади та підрозділи для надання першої допомоги. Взаємодія із службою порятунку та волонтерами. Надання лікарської допомоги на фронті російсько-української війни. Створення польових лікарень: Здійснення польового лікування в умовах бойових дій. Мобільні медичні групи та

термінова медична евакуація. Забезпечення медичних установ необхідним обладнанням та лікарськими засобами. Умови та труднощі медичної роботи на передовій. Травматологічне та хірургічне лікування: Специфіка лікування поранених у воєнних умовах. Швидка хірургічна допомога та використання новітніх методів лікування. Психологічна допомога: Надання психологічної підтримки бійцям та пораненим. Роль психотерапевтів у реабілітації вояків.

Міжнародна підтримка: Співпраця з міжнародними медичними організаціями та отримання допомоги від інших країн. Героїзм та втрату Приклади самовідданості та героїзму медичного персоналу. Захист життя та здоров'я пацієнтів під час обстрілів та наступів. Втрати та труднощі: Зазначення втрат серед медичного персоналу та їх вплив на допомогу на фронті. Перешкоди у медичній роботі через обмежені ресурси та умови військових дій. Спадщина та вивчення досвіду Післявоєнна реабілітація та період після війни: Розвиток реабілітаційних програм для вояків. Підтримка та допомога ветеранам. Вивчення досвіду: Застосування здобутків військової медицини у цивільній сфері. Навчання лікарів на основі військового досвіду.

Медична служба Майдану та на передовій російсько-української війни відзначається великою самовідданістю та героїзмом медичного персоналу, який, незважаючи на складні обставини, продовжує надавати кваліфіковану та необхідну допомогу.

Усе почалося зі створення у 2013 році добровольчих мобільних медичних бригад, які надавали пораненим учасникам Революції Гідності першу допомогу. У січні-лютому 2014 року вони масштабувалися в громадські підпільні шпиталі. Майже рік тривала підготовка проєкту ПДМШ та підписання меморандумів із владою, а вже в грудні до зони АТО на ротацію вирушила перша команда медиків-добровольців.

З того часу там побували не менше 600 медиків-добровольців, починаючи від водія-санітара закінчуючи професорами й кандидатами наук. Наш начмед – Всеволод Стеблюк, герой Іловайська, професор, доктор, полковник медичної служби. Тобто весь зріз медичної спільноти України, при чому з різних міст, зокрема були й з Полтави, особливо під час АТО/ООС. Світлана Скляр, яка працювала на швидкій, а нині вона на фронті в ЗСУ. Зараз у нас з Полтавщини працює Ірина Бабіч, яка з одним зі спецпідрозділів уже не перший місяць забезпечують медевак.

В основу ПДМШ поклали ідею залучення цивільних медиків до надання на фронті медичної допомоги пораненим бійцям та цивільним. Попри те, що у порівнянні з 2014 роком українське військо забезпечене значно краще, брак лікарів відчувається. Геннадій Друзенко говорить, що на Донецькому напрямку, де команда добровольців пліч-о-пліч з військовими працює близько 5 місяців, потік поранених потребує кваліфікованих хірургів, травматологів, анестезіологів, лікарів невідкладних станів. Як і комбатанти, медики на фронті дістають поранень та гинуть. Станом на 1 жовтня тільки на Донбасі через руки лікарів ПДМШ пройшли майже 3 тисячі пацієнтів, понад третина яких – у вересні.

Наші медики виїжджають на місяць. Вони проходять невеликий вишкіл на тиловій базі під Києвом і потім на 30 днів потрапляють по суті на фронт. Якщо раніше це було поруч, то зараз, у зв'язку з тим, що війна набула ракетно-артилерійського характеру, поняття “червона”, “помаранчева”, “зелена” зони дуже розмиті. Там, де стоїмо неподалік Бахмута чи Слов'янська, це не секрет, приходи були за кількості метрів і, на жаль, уже не один раз. Але працюємо, стоїмо.

Осінній контрнаступ українських захисників на Харківщині та Херсонщині супроводжується змінами характеру поранень. Перехід ініціативи до піхоти під час звільнення територій призвів до зростання кількості кульових поранень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Видатні постаті української медицини. К. 2020. 438 с.
2. Верхратський С. Історія медицини. 3-є вид., випр. і доп. К.: Вища школа. 2021. 384 с.
3. Луцик Л., Малюта В. Історія медицини і медсестринства. К. 2021. 408 с.
4. Ганіткевич Я., Пундій П. Українські лікарі. Біобібліографічний довідник. у 3-х кн. Львів. 2023.
5. Голяченко О., Ганіткевич Я. Історія медицини. Тернопіль:Лілея. 2022.
6. Плющ В. Нариси історії української медичної науки і освіти. Мюнхен. 2020. 218 с.
7. Пундій П. Український медичний архів (1989-1997) . Чикаго, США. 2021.
8. Шифрін М. 100 оповідань з історії медицини. Найвидатніші відкриття, подвиги та злочини в ім'я вашого здоров'я і довголіття. К. 2021. 680 с.

Допоміжна

1. Історія української культури / Національний підручник за заг.ред. В. Качкана. – К. 2022.
2. «Києво-печерський патерик» З.Радиш Я. Нариси з історії медицини. Л. 2019. 98 с.
4. Д-р Євген Озаркевич. Праці. / під заг.ред. Я.Ганіткевича. Львів. 2021.
5. Шаповал Ю. Українська Друга світова // Дзеркало тижня. 2005. № 15 – 16 (543 – 544). С. 1 – 28.

Інформаційні ресурси

Сайт кафедри українознавства ЛНМУ, університетська Інтернет платформа misa.

Навчально-методичне видання

Віра Михайлівна Мельник,
кандидат історичних наук, доцент

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ
Конспект лекцій з вибіркової дисципліни
для студентів 2 курсу
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 «Педіатрія»

Навчально-методичне видання містить конспект лекцій з авторського курсу вибіркової компоненти «Визначні постаті української медицини», проблемні питання, поради, список рекомендованої літератури, визначення основних понять.

Адресовано студентам 2 курсу медичного факультету ЗВО медичного профілю.